

Nova krajnja desnica u Mađarskoj

Neda Milišić

**Mađarska riječ *Jobb* znači *desno*,
ali i *bolje*, pa bi komparativ Jobbik
doslovce značio "bolji od drugih"
odnosno "bolji desni izbor"**

Jobbik (*Jobboldali Ifjúsági Közösség*) je 1999. osnovala skupina katoličkih i protestantskih studenata sa Sveučilišta ELTE u Budimpešti odakle se brzo proširio na druga mađarska sveučilišta. Kao politička stranka utemeljen je u listopadu 2003, a njegovim se ideološkim ocem smatra Gergel Pongratz, veteran mađarske revolucije 1956. i simbol mađarskog otpora Sovjetima. Mađarska riječ *Jobb* znači desno, ali i *bolje*, pa bi komparativ Jobbik doslovce značio "bolji od drugih" odnosno "bolji desni izbor". U vrijeme osnutka Jobbika krajnju desnicu u Mađarskoj predstavljala je rasistička i iredentistička *Mađarska stranka života i pravde* (MIEP). Premda je Jobbik otvoreno kritizirao MIEP, na izborima 2006. koalirao je s njime pod nazivom "Treći put". Namjera im je bila da biračima ponude alternativni desni izbor nasuprot najvećoj desnoj stranci Fideszu. Dugoročno se, pak, mnogo značajnijim partnerom pokazala *Nezavisna stranka malih poduzetnika* (FKgP), najstarija mađarska stranka i treći član te koalicije. "Treći put" je na izborima 2006. doživio debakl osvojivši samo 2,2 posto glasova, pa se odmah potom raspao. Unatoč tome, uspjeh Jobbika bio je gotovo zajamčen ako se imaju na umu neka socijalna-kulturna i povijesno-politička obilježja mađarskog društva. Prema istraživanju *Political Capitala*¹ o predispozicijama pojedinih zemalja za razvoj desnog ekstremizma (DEREX), koje je provedeno u 32 države, 21 posto Mađara pokazivalo je simpatije prema šovinizmu, te protuestablišmentskoj i autoritarnoj politici krajnje desnice. To je bilo povezano i sa snažnom krizom javnog morala, golemim nezadovoljstvom građana političkom elitom, vladom i uopće stanjem demokracije, te istodobnim porastom predrasuda prema manjinama i strancima.

Politički program Jobbika

Program Jobbika "Radikalna obnova" iz siječnja 2010. pokriva širok raspon tema: nacionalnu ekonomiju, ekološku, sigurnosnu, obrambenu, energetska, prometnu, informacijsku, obi-

Neda Milišić, polaznica doktorskog studija "Komparativna politika" na Fakultetu političkih znanosti. Radi u veleposlanstvu Republike Hrvatske u Mađarskoj. E-pošta: Neda.Milistic@mvpei.hr

teljsku, vjersku, socijalnu, zdravstvenu, obrazovnu i manjinsku politiku. Predsjednička kandidatkinja Jobbika Krisztina Morvai program je nazvala kartom vodiljom nade i nacionalnog jedinstva mađarskog naroda, dok je predsjednik stranke Gabor Vona zaželio da Bog odobri Jobbikov program koji vodi ka oporavku Mađarske. U programu nema izravnih fašističkih elemenata. Poziva se na obnovu tradicionalnih kršćanskih vrijednosti, a u Crkvi se vidi institucija koja može pomoći u edukaciji i socijalizaciji Roma. Predlaže se da "građanska garda" bude oblik politike zapošljavanja nezaposlenih, čime bi se ujedno riješio problem epidemije kriminala među onima koji žive od socijalne pomoći države. U dijelu o obiteljskoj politici naziru se homofobni elementi, ali se ne predlaže zabrana istospolnih zajednica, koje se nazivaju devijantnim oblikom života, nego se govori o zaštiti i promicanju tradicionalnoga obiteljskog života pomoću porenih olakšica i na druge načine.

U vanjskoj politici cilj je Jobbika "ujedinjenje mađarske nacije koja je nepravедno razdvojena". Smatraju svojom moralnom obvezom obranu interesa mađarskih zajednica, te traže kolektivna prava Mađara u Karpatskom bazenu i ostvarenje njihova prava na teritorijalno, ekonomsko i kulturno samoodređenje. No kad se govori o ponovnom ujedinjenju mađarskog naroda, govori se o regionalnoj suradnji. Izriječno se spominje kulturno i ekonomsko, ali ne i teritorijalno ujedinjenje Mađara. Traže da mađarska država odlučno reagira na postupke susjednih država koje Mađarima izvan Mađarske zabranjuju da koriste vlastiti jezik i uskraćuju im druga manjinska prava. Istodobno ističu da Mađarska mora štiti prava nacionalnih manjina u vlastitoj državi. Jobbik, među ostalim, predlaže vraćanje doktrine Svete krune u mađarski Ustav i nacionalne zastave iz razdoblja 1920-1945. s kraljevskom krunom i grbom.²

Jobbik ne vjeruje u razliku između ljevice i desnice. Odbija tvrdnje da je desna stranka, jer se smatra isključivo nacionalnom strankom. Gabor Vona smatra podjelu na ljevicu i desnicu pogrešnom i iluzornom, jer nisu posrijedi dvije sukobljene sile i ideologije, nego dva tvorca *statusa quo* u kojemu ljevica i desnica prikrivaju međusobnu nekompetentnost i koruptnost. O svemu što je relevantno ne odlučuje se više u nacionalnim državama, nego u Europskoj Uniji, a Europska komisija već je preuzela većinu najvažnijih izvršnih ovlasti nacionalnih vlada. Jobbik traži da se preispita svrsishodnost članstva Mađarske u Uniji, odnosno da se revidiraju dijelovi ugovora koji štete mađarskim interesima. Tvrdi da su i ljevica i desnica ravnodušne prema ekonomskome i kulturnom opstanku mađarskog naroda.

Političko ozračje uoči izbora 2010.

Cijelu 2009. u Mađarskoj su obilježili socijalni nemiri i prosvjedi. U lipnju je središte Budimpešte bilo pod opsadom kordona policije zbog prosvjeda zabranjene Mađarske garde. Garda je formalno zabranjena 2008, a u lipnju 2009. sud je odbio njezinu žalbu na zabranu, nakon čega su uslijedile demonstracije kojima se pridružio i Jobbik. Poseban politički problem bili su stalni sukobi Roma i krajnje desnice. Da su ti sukobi izašli iz socijalnih okvira i postali sigurnosni problem države pokazala je izvanredna sjednica Kabineta za nacionalnu sigurnost 17. studenoga 2009, sazvana kako bi se smirile tenzije i pronašla

rješenja za eskalirajuće sukobe. Naime, 15. studenoga pripadnici romske manjine u Sajóbabonyu, gradiću u sjeveroistočnoj Mađarskoj, pokušali su spriječiti okupljanje lokalnih pristasa Mađarske garde i Jobbika. Izbili su neredi koje lokalne policijske snage nisu mogle kontrolirati, pa je sukob smirivala interventna policija. Vođa Jobbika Vona tom je prigodom izjavio da je "teror Cigana" u Mađarskoj narastao do takvih razmjera da čak i parlamentarne stranke potkopavaju utjecaj policije i redarstvenih snaga, onemogućujući im da zaštite Mađare, te će Mađarska garda stoga ostati u selima sve dok se ne pronađe sigurno rješenje za građane. Vlada je priopćila kako je neprihvatljivo da bilo koja organizacija, a pogotovo zabranjena Mađarska garda, provocira manjinsko stanovništvo i prijeti mu žandarmerijom. Vođa Fidesza Viktor Orban kazao je kako ne može jedna paramilitarna organizacija preuzeti ulogu države. Fidesz se cijelo vrijeme ograđivao od aktivnosti Mađarske garde, jer je u Jobbiku prepoznao političku opasnost, ali je istodobno na brojne načine koketirao s krajnjom desnicom.

Dodatne političke napetosti stvorene su medijskim prepućavanjima s političarima susjednih zemalja, ponajprije Slovačke. Odnosi Mađarske i Slovačke problematični su još od vremena "Velike Mađarske" kada je provođena snažna mađarizacija Slovačke. Benešovim dekretima nakon Drugoga svjetskog rata iz Slovačke je, zauzvrat, protjeran velik broj Mađara. Zategnuti odnosi između dviju susjednih zemalja dodatno su zaoštrjeni 2009.

U vanjskoj politici cilj Jobbika je "ujedinjenje mađarske nacije koja je nepravедno razdvojena"

kad je Slovačka usvojila izmjene Zakona o državnom jeziku, koje su izazvale burne reakcije i prosvjede mađarske manjine u Slovačkoj, uvjerene da zakon ograničava njezina manjinska prava. Sporni zakon kritizirali su svi mađarski političari, Akademija znanosti i Institut za etničke i nacionalne manjine, a Forum civilnih udruga Mađarske organizirao je demonstracije pred slovačkim veleposlanstvom u Budimpešti. Loši međudržavni odnosi kulminirali su u kolovozu 2009. kada je Slovačka zabranila ulazak u državu mađarskom predsjedniku Laszlu Solyomu, koji je trebao prisustvovati postavljanju biste mađarskom kralju Stjepanu u pograničnom gradu Komarnu. Slovaci su Solyomov posjet smatrali drskom provokacijom, jer na taj događaj nije bio pozvan nijedan slovački dužnosnik, a Mađari su zabranu ulaska svojem predsjedniku države okarakterizirali kao neviđen presedan u odnosima članica Europske Unije, tražeći i službenu ispriku Slovačke. Sastanak ondašnjih premijera Gordona Bajnaia i Roberta Ficoa 10. rujna 2009. u mađarskom Széchenyju, na kojemu su izrazili obostrano žaljenje zbog incidenta, nije trajnije smirio napetosti među dvjema zemljama.

Parlamentarni izbori 2010.

Da bi na izborima za mađarski parlament moglo biti političkih iznenađenja pretkazali su izbori za europski parlament

7. lipnja 2009. na kojima je tada oporbeni Fidesz osvojio 14, Mađarska socijalistička stranka 4, Jobbik 3 i Mađarski demokratski forum 1 od 22 mjesta koja Mađarska ima u tom tijelu. No nacionalni parlamentarni izbori 2010. imali su dalekosežnije učinke: razgradili su bipolarnu strukturu stranačkog sustava u kojemu su dominirali desni Fidesz i lijeva Socijalistička stranka, te uspostavili unipolarni sustav kojim potpuno dominira Fidesz s više od dvije trećine zastupnika. U promjenama na političkoj pozornici ključna se uloga ipak pripisuje Jobbiku. Dok je na parlamentarnim izborima 2006. dobio samo 2,2 posto glasova, na europskim izborima 2009. osvojio je 14,8 posto, a na nacionalnim parlamentarnim izborima 2010. čak 16,7 posto ili više od 844.000 glasova Mađara.

Nagli rast Jobbika posljedica je teškoga ekonomskog i socijalnog stanja, loše osmogodišnje vladavine socijalista, te potpunog gubitka povjerenja građana u vladajuće elite zbog njihove nesposobnosti i korumpiranosti. Dugogodišnja dominacija dviju jakih stranaka, koje su svojim isključivim politikama podijelile Mađarsku na "dvije boje", dovela je do socijalnoga, političkog i moralnog razdora u državi i društvu. Građani su stoga tražili nova rješenja, mnogi su prosvjedno glasovali protiv starih aktera, a te je okolnosti Jobbik odlično iskoristio. Jobbik je bio i izraz bunta jednog dijela desnice koja je dugo bila nezadovoljna koncentracijom moći u rukama vođe Fidesza Viktora Orbana. Za Jobbikov meteorski rast zaslužna je i vrlo promišljena kampanja koja se temeljila na kritici mađarske političke elite i budućnosti nacionalnih osjećaja. Na birače su djelovali i proturomski, protueuropski i protužidovski apeli, jer su bili dobro tempirani

Mađarska garda

Mađarska garda osnovana je 21. kolovoza 2007. u Budimskoj palači, stolnom mjestu mađarske monarhije, kad je 56 članova položilo prisegu vjernosti Mađarskoj. Garda je neodvojiva od Jobbika, a Gabor Vona, vođa Jobbika, jedan je od njezinih utemeljitelja. Mađarska garda predstavlja se kao zaštitnik Mađarske. Njezini članovi izjavljuju da su pripravnici duhovno i intelektualno braniti državu. No Garda kani svoje članove podučavati i korištenju vatrenog oružja, čime su izravno uputili izazov državi.

Osnutak garde popraćen je burnim, mahom negativnim, reakcijama mađarskih i inozemnih medija. Prvostupanski sud u Budimpešti donio je 16. prosinca 2008. odluku o raspuštanju Garde zato što njezine aktivnosti ugrožavaju ustavno zajamčena prava građana. Nakon što su odbijene žalbe Garde na sve sudske presude o zabrani djelovanja, ona se odlučila reorganizirati u civilnu udruhu "Udruženje Mađarska garda" kako bi nastavila djelovati na jačanju kulturnoga nacionalnog identiteta Mađarske. U kolovožu 2009. na privatnom posjedu u blizini Szentendre, gradića pokraj Budimpešte, okupilo se više od 600 osoba kako bi položile prisegu Novoj mađarskoj gardi. Policija je upala na posjed i privela 176 osoba. Vona je policijsku akciju nazvao ilegalnom. Tužitelj je upozorio da bi osnivanje nove garde i obnavljanje aktivnosti zabranjene Mađarske garde bilo protivno donesenim presudama. Fidesz je po dolasku na vlast odlučio stati na kraj aktivnostima Garde i najavio strogo kažnjavanje svakog oblika njezina okupljanja.

Odore članova Mađarske garde sastoje se od crnih hlača, čizama, bijele košulje s crnim prslukom s iscrtanim srebrnim lavom na leđima, crne kape i šala s crveno-bijelim prugama. Garda tvrdi da se ta odora zasniva na povijesnom naslijeđu i odjeći koju su tradicionalno nosili mađarski seljaci, dok se zastava s crveno-bijelim vodoravnim prugama oslanja na povijesni grb obitelji Arpad. Odbacuju optužbe da su njihove odore nalik na uniforme mađarskih fašista iz četrdesetih godina. Jobbikov zastupnik Szegedi Csanađ pojavio se u toj odori na prvoj sjednici Europskog parlamenta 14. srpnja 2009. a Vona ju je nosio na inauguracijskoj sjednici mađarskog parlamenta 14. svibnja 2010.

Tablica 1. Rezultati parlamentarnih izbora 2010 (izvor: <http://valasztas.hu>)

Stranke	Pojed. liste	Reg. liste	Nac. liste	Ukupno	% zast. man-data
FIDESZ – MPS	172	87	3	262	67,9
MSZP	2	28	29	59	15,3
Jobbik	0	26	21	47	12,2
LMP	0	5	11	16	4,2
Nezavisni	1	0	0	1	0,3
Ukupno	176	146	64	386	100,0

i prezentirani tako da ih mađarski građani ne dožive kao izraze nacionalističkog ekstremizma, nego kao opravdane zahtjeve da se uvede red u državi.

U kampanji se Jobbik koristio internetom i brojnim aktivistima na terenu, čime su privukli mladu populaciju, ponajprije u ruralnim i nerazvijenim dijelovima Mađarske. Najviše pristaša ima u sjevernoistočnoj Mađarskoj gdje živi najviše Roma. Riječ je o područjima gdje su do demokratskih promjena bila mirna radnička naselja s tradicionalno lijevo orijentiranim biračima. U postupku privatizacije većina je poduzeća ugašena, a mnogi su radnici i danas bez posla. Kako je riječ o područjima s velikim brojem Roma koji, kao etnička manjina, kroz razne vladine programe dobivaju državne poticaje, dok je većinsko mađarsko stanovništvo u tom kraju ostalo bez posla i državnih poticaja, razvile su se snažne etničke napetosti. Oskudica je uzrokovala rast kriminala, na što vlasti nisu pravodobno reagirale, pa je uspostavljen i nekovrsni paralelni sigurnosni sustav. Kad se sve to uzme u obzir, ne iznenađuje struktura Jobbikovih glasača, odnosno činjenica da je krajnja desnica pokupila i znatan broj glasova socijalista u najsiriromašnijim dijelovima zemlje. Od sedam regija u Mađarskoj, čak se četiri ubrajaju u najsiriromašnije regije u Europi.³ Jobbiku je išlo u prilog i to što svoje poruke nije zasnivao na ideološkoj nego socijalnoj osnovi. Jačanje krajnje desnice u Mađarskoj ima ponajprije socijalne uzroke. Jobbik je profitirao optužujući i vladajuće socijaliste i oporbeni Fidesz za teško stanje u državi. Građani su sve teže podnosili ekonomsku krizu koja je snažno pogodila Mađarsku, pa krajnja desnica odnosno Jobbik jača usred najveće socijalno-ekonomske krize u Mađarskoj nakon 2006. a ne kao u nekim drugim europskim državama devedesetih godina 20. stoljeća.

Bilješke

- 1 V. http://www.riskandforecast.com/post/in-depth-analysis/back-by-popular-demand_411.htm (pristupljeno 7. 11. 2010).
- 2 Mađarska novinska izvještajna agencija (MTI) je izvijestila da Jobbik zahtijeva i uvođenje *mađarske molitve* iz Hortyevere u škole, koja glasi: "Vjerujem u jednoga Boga, vjerujem u jednu domovinu, vjerujem u jednu svetu vječnu istinu, vjerujem u uskrснуće Mađarske".
- 3 Podaci Eurostata <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/GISCO/yearbook2009/0401EN.pdf> (pristupljeno 7. 11. 2010).